

Kapitola 8

Rusko v české zahraniční politice

Petra Kuchyňková

RUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Východiska

Českou zahraniční politiku ve vztahu k Rusku v roce 2014 přirozeně poznamenaly především události ve východní Evropě, jejichž významným účastníkem Rusko bylo. Tyto události byly přímým pokračováním dění na Ukrajině postupně gradujícího na podzim a v zimě 2013. A tak zatímco na počátku roku 2014 ještě čeští politici představitelé ve vztahu k Putinově Rusku řešili na pozadí dramaturgizující se ukrajinské krize otázku, zda se účastnit olympijských her v Soči, minimálně od února 2014 bylo jasné, že budou muset ve vztahu k RF zaujímat postoje v daleko závažnějších otázkách a že vztahy Ruska a té části světa, jejíž součástí se ČR cítila již téměř 25 let být, se postupně dostanou do největší krize od dob skončení studené války. V české zahraniční politice vůči Rusku se tak v průběhu roku 2014 postupně promítaly nejzávažnější události: na jaře to byla anexe Krymské autonomní republiky ze strany RF a dále postupný prudký nárůst napětí a násilí na východní a jihovýchodní Ukrajině a otázka ruského angažmá v celé situaci. Ačkoli do této události nebyla přímo zaangażována, dotkl se jí (podobně jako zbytku světa) i moment, kdy konflikt na Ukrajině vstoupil do povědomí veřejnosti řady států, i těch, které do situace nebyly zainteresovány prakticky vůbec: tragédie letu MH17.

Jako členský stát podílející se na utváření společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU Českou republiku přirozeně zasáhlo i zhoršení vztahů mezi RF a EU nemající obdoby od počátku devadesátých let 20. století, kdy se začaly budovat vztahy mezi těmito dvěma entitami. Čeští zástupci tak museli zaujmout stanovisko např. k unijnímu postupu ve věci zavádění sankčních opatření a snažit se řešit jejich případné dopady na české aktéry. Premiér Sobotka v souvislosti s nástupem své vlády ohlašoval, že skončí období nejednotnosti české zahraniční politiky, nicméně v reálu právě ve východní dimenzi, především s ohledem na otázku ruského angažmá v ukrajinské krizi a právě na problematiku unijních sankcí, došlo spíše k zviditelnění některých rozporů a disonancí. Do utváření české zahraniční politiky vůči Rusku specifickým způsobem

navenek i v rámci vnitřního českého politického diskurzu vstupovali vedle vlády další aktéři, v čele s prezidentem Zemanem.

Pozice české vlády, kritizovaná především pravicovou opozicí jako signál odklonu od dlouhodobého kurzu ČR v rámci východní dimenze SZBP EU, prezentovaná na půdě EU i prostřednictvím projevů dalších aktérů, ovšem nebyla ojedinělá ani v rámci Unie. Citlivé téma narušovalo i soudržnost Visegrádské skupiny, tradičního zastávce programu Východního partnerství v rámci EU (výrazně kritičtější pozice ve vztahu k unijním opatřením vůči Rusku mezi vládními představiteli visegrádských zemí prezentovali např. maďarský premiér Viktor Orbán, ale i slovenský premiér Robert Fico). Přitom otázka reálného dopadu sankčních a ruských odvetných opatření na české obchodní a ekonomické vztahy s Ruskem byla sporná. V průběhu roku 2014 se začaly výrazněji projevovat některé systémové problémy ruské ekonomiky, po zpomalení hospodářského růstu v roce 2013 přišla stagnace a v kombinaci s klesajícími cenami ropy v roce 2014 zasadily ekonomickému vývoji další ránu problémy ruské měny. Tento vývoj měl pochopitelně dopad na obchodní vztahy s RF v řadě sfér. Méně příznivý vývoj v této oblasti tedy rozhodně nelze přisuzovat pouze unijním opatřením a ruským odvetným protioopatřením, ačkoli jejich efekt se ještě může dále projevit (v roce 2015, popř. později).

Popisované dění se přirozeně odráželo nejen v politickém, ale také obecně ve veřejném a mediálním diskurzu o Rusku. Svět médií a sociálních sítí nelze v tomto kontextu zásadně opomenout, protože právě krize na Ukrajině a vytvářející se diskurz o Rusku, lépe řečeno střet různých diskurzů a obrazů reality, nejen v mediálním prostředí, ale také v kyberprostoru, ukázaly možná poprvé naplno, jak to vypadá, když ozbrojený konflikt probíhá v 21. století také v rovině ideových bojů, střetů a manipulací ve virtuálním světě. Tato rovina rozhodně stojí za další studium, a to nejen v kontextu ukrajinské krize. Dnes se jedná už o prakticky neopomenutelnou součást sociální reality a jejího utváření, která má příslušné dopady i na oblasti (nejen mezinárodní) politiky a bezpečnosti.

Utváření české zahraniční politiky vůči Rusku se odehrávalo také v kontextu vnitropolitických událostí. Po období bezmála sedmiměsíčního provizoria Rusnokovy úřednické vlády, které přirozeně nemohlo přinést výraznější koncepční změny, nastoupila v únoru vláda disponující politickým mandátem, očekávala se tedy od ní také postupná formulace dlouhodobějších cílů české zahraniční politiky. Události související s ukrajinskou krizí ale postavily do určitého rozporu některé vládní zahraničněpolitické priority formulované i v jejím Programovém prohlášení¹. Na jedné straně zde tak působila snaha prezentovat ČR jako spolehlivého a konzistentního partnera v rámci EU a přispívat k utváření pokud možno jednotné SZBP EU (i když právě v případě postojů k Rusku a dění ve východní Evropě to bylo velmi komplikované a zdaleka ne jen „vinou“ ČR). Na druhé straně bylo třeba brát v úvahu priority české ekonomické diplomacie směřující v posledních letech se vzrůstající aktivitou právě na východ, a zde především do Ruska (což byl jeden z klíčových směrů, které jako perspektivní pro českou zahraniční ekonomickou a obchodní politiku dlouhodobě zdůrazňovali i představitelé vládní ČSSD). Tato dilemata následně ovlivňovala i utváření vládní pozice vůči Rusku.

RUSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Následující část stručně sumarizuje nejdůležitější události, které ovlivnily vývoj agendy v české zahraniční politice ve vztahu k Rusku, o řadě z nich bude ještě zmínka v části podrobně rozebírající problematiku politického diskurzu a jeho aktérů. Důraz bude kladen na oblast hospodářských a obchodních vztahů, kde v roce 2014 došlo k důležitému (ovšem nepřiliš pozitivnímu) vývoji, včetně zasazení do kontextu příčin vzniklé situace a popisu snah odpovědných aktérů na české straně na tuto situaci reagovat.

Jak již bylo zmíněno, v agendě české zahraniční politiky vůči RF se nemohly nepromítnout významným způsobem události spojené s děním na Ukrajině a ruským angažmá. Ještě na počátku roku 2014 média řešila především nadcházející olympiádu v Soči a účast českého prezidenta Miloše Zemana, který se jí nevzdal na rozdíl od některých hlav evropských států v souvislosti s ruskou podporou bývalému ukrajinskému prezidentu Viktoru Janukovyčovi a hrozbami, které již v té době ruská strana vyslovovala na adresu Ukrajiny. V prvním čtvrtletí roku 2014 ovšem českou agendu ve vztahu k RF ovlivnily závažnější události, především únorové a březnové dění vedoucí k faktickému připojení Krymské autonomní republiky k Ruské federaci (obsazení administrativních budov na Krymu neoznačenými ozbrojenci, vyhlášení referenda o možném připojení Krymu k RF, vyhlášení nezávislosti na základě zveřejněných výsledků referenda a žádost o připojení k Rusku, které prezident Vladimír Putin v březnu 2014 vyhověl).

Česká republika prostřednictvím stanoviska MZV tyto kroky ze strany RF jednoznačně odsoudila a označila ruský postup za „*bezprecedentní porušení mezinárodních norem a závazků Ruské federace a ohrožení pokojného soužití národů v Evropě*“. Jak počáteční uznání nezávislosti Krymu ze strany RF, tak následné rozhodnutí o přijetí Krymského poloostrova jako dalšího ze subjektů Ruské federace označilo MZV ČR za zcela neakceptovatelné, stanovisko se přitom odvolávalo i na historické zkušenosti Československa z třicátých let 20. století a s tím související nepřijatelnost porušení územní celistvosti Ukrajiny.² Podobně znělo oficiální vyjádření premiéra Bohuslava Sobotky a české vlády, která jednoznačně podpořila územní celistvost Ukrajiny a vyjádřila znepokojení nad dalším nárůstem napětí v jihovýchodních částech země i nad informacemi o tom, že Rusko zvažuje ozbrojený vstup do oblasti. Případnou vojenskou akci Ruska označil premiér za zcela nepřijatelnou.³

Již po anexi Krymu následovalo zmíněné postupné zavádění sankčních opatření ze strany EU vůči RF, a to v několika krocích⁴: Nejprve v březnu 2014 následovalo přerušování jednání s RF o postupné liberalizaci vízového styku a o nových smluvních vztazích, které měly nahradit Dohodu o partnerství a spolupráci z roku 1994 (v platnost vstoupila v roce 1997). Další opatření se týkala především zmrazení vkladů a zákazu vstupu na území EU konkrétních fyzických a později i právnických osob odpovědných za akce narušující ukrajinskou územní celistvost. Sankční balíček postupně doplňovaný v létě a zimě 2014 se týkal také samotného Krymu a Sevastopolu (zákaz dovozu zboží pocházejícího z poloostrova či ze Sevastopolu, zákaz poskytování různ-

ných finančních služeb podnikům na poloostrově, zákaz zřizování společných podniků v této oblasti apod.⁵). V souvislosti s eskalací situace na východní a jihovýchodní Ukrajině, s množícími se doklady ruské podpory separatistických sil a poté, co situaci dále vyehotilo červencové sestřelení civilního letounu Malaysia Airlines MH17, přišla v létě a na podzim 2014 další opatření ze strany Evropské unie: EU přijala nový balík sankcí namířených proti fyzickým i právnickým osobám, příslušným orgánům a subjektům v Rusku, které se vztahovaly nejen na obchod se zbraněmi, střelivem, vojenským a polovojenským materiálem, ale týkaly se i tzv. technologií dvojího užití, a to tak, aby se zabránilo jejich použití pro vojenské účely (s možnými výjimkami pro dohody uzavřené před 1. 8. 2014). Omezením podléhal i vývoz technologií pro ropný průmysl (např. nutnost speciálního povolení), technická pomoc či zprostředkovatelské služby v této oblasti.⁶

Odvětná opatření ruské strany se týkala zejména obchodu se zemědělskými komoditami a potravinářským zbožím. Prezident Putin v srpnu 2014 podepsal dekret zakazující či omezující dovoz zemědělské a potravinářské produkce (především jde o maso a masné produkty, mléko a mléčné produkty, zeleninu, ovoce a další komodity tvořící podstatnou část unijního zemědělského a potravinářského importu do RF) ze všech zemí, jež se připojily k ekonomickým sankcím proti ruským právnickým či fyzickým osobám, embargo se tedy týkalo všech členských zemí EU, včetně ČR.⁷ Omezení měla platnost po dobu jednoho roku (v roce 2015 došlo k jejich prodloužení).

V září 2014 EU přistoupila opět k rozšíření sankcí (zprísnění přístupu na kapitálový trh EU, zákaz poskytování půjček největším ruským státním bankám a omezení jejich obchodování s cennými papíry, uvalení sankcí na velké firmy obchodující s vojenským materiálem a velké energetické firmy, rozšíření zákazu vývozu vztahujícího se na zboží dvojího užití a vojenské technologie a také rozšíření seznamu osob, na které se vztahoval zákaz cestování do EU a zmražení jejich aktiv na území EU).⁸ Jak již bylo zmíněno, česká vláda si v souvislosti s jednáním Evropské rady 30. 8. 2014, která rozhodla o přípravě nových sankcí namířených vůči RF, vymínila možnost návrh připomínkovat a eventuálně nepřijmout takovou podobu sankcí, jež by mohla poškozovat její ekonomické zájmy. Ve výsledku ovšem nedošlo z české strany k výraznějším obstrukcím, ČR pouze podpořila požadavky, k nimž se přiklánělo i několik dalších členských zemí: aby zostření sankčního režimu bylo zároveň doprovázeno vytvořením mechanismu umožňujícího jeho uvolňování (změnu, přerušování, či dokonce zrušení) v případě, že bude prokazatelně naplňováno 12 podmínek mírového plánu. Šlo o plán dohodnutý na jednání trilaterální kontaktní skupiny na začátku září 2014 (její jednání byla odstartována schůzkou mezi ruským prezidentem Vladimírem Putinem a ukrajinským prezidentem Petro Porošenkem, která se konala na konci srpna v Minsku, tehdy ještě pod dohledem zástupců EU – předsedy Evropské komise José Manuela Barrosa a vysoké představitelky pro unijní zahraniční a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonové).⁹

Téma sankcí vůči RF rozdělovalo českou politickou scénu i po zbytek roku (viz níže). Vláda o tématu několikrát jednala, i v návaznosti na práci speciálních struktur, které monitorovaly možné dopady sankcí a ruských odvetných opatření a navrhovaly konkrétní způsoby reakce na vzniklou situaci (viz další pojednání o činnosti

speciální pracovní skupiny zřízené vládou). Nakonec v prosinci 2014 schválila materiál s názvem *Dopady restriktivních opatření EU na Ruskou federaci*. Bylo v něm mj. potvrzeno, že ohledně sankcí nedojde ke změně, dokud ruská strana nezmění svůj přístup k Ukrajině.

Situaci na Ukrajině, otázkou Ruska a unijních i sankcí vůči RF se zabýval v roce 2014 také český parlament. Poslanecká sněmovna v březnu 2014 na návrh opoziční poslankyně Miroslavy Němcové (ODS) projednávala usnesení odmítající připojení Krymu k RF. Opozici v následném hlasování podpořila také většina poslanců vládních stran, proti usnesení se naopak postavili poslanci KSČM a jeden ze zástupců hnutí Úsvit.¹⁰ V září 2014 potom PSP ČR řešila postoj Sobotkovy vlády k dalšímu unijnímu postupu ohledně sankcí (odklad zavedení zpřísněných sankcí nebo jejich přizpůsobení dodržování příměří na východní Ukrajině)¹¹ a souvisejícím tématem byla i kontroverzní cesta do Moskvy, kterou na pozvání místopředsedy Státní dumy Sergeje Železnáka, jehož osoba figuruje na unijních sankčních seznamech, uskutečnil předseda poslaneckého klubu a strany KSČM Vojtěch Filip. Filipovu cestu ostře kritizovali především představitelé pravicové opozice (místopředseda TOP 09 Miroslav Kalousek), ale také někteří vládní představitelé (ministr obrany Martin Stropnický). Sama sněmovna přijala usnesení, podle kterého Filip, který je zároveň jejím místopředsedou, nereprezentuje v Rusku parlament ČR.¹²

Ačkoli se zdá, že většina událostí agendy české zahraniční politiky vůči Rusku byla více či méně přímo spojena s aktuálním děním ve východní Evropě (resp. na Ukrajině), je třeba zmínit pro úplnost i některé další události týkající se české politiky vůči Rusku na různých úrovních: V lednu 2014 se předáním pověřovacích listin prezidentu Putinovi ujal funkce nového českého velvyslance v Rusku Vladimír Remek. Jeho umístění na tento post prosazované především prezidentem Zemanem bylo předmětem kontroverzí na české politické scéně v roce 2013. Remek se v roce 2014 v roli ambasadora oficiálně soustředil především na posilování spolupráce mezi ČR a RF na regionální úrovni (např. zářijové setkání s gubernátorem Nižgorodské oblasti u příležitosti III. Mezinárodního byznys-summitu věnovaného investicím do budoucnosti Ruska nebo zaštitění návštěvy delegace Jihočeského kraje na středním Urale). Ačkoli se tedy vztahy mezi ČR a RF na nejvyšších úrovních nerozvíjely vzhledem k situaci tak, jak bylo původně předpokládáno (v pořadu České televize Otázky Václava Moravce v únoru 2014 Remek oznámil, že prezident Zeman má v plánu v roce 2014 navštívit oficiálně Rusko,¹³ návštěva se ale nakonec neuskutečnila), vztahy na regionální úrovni nadále pokračovaly, zejména s cílem posílit ekonomickou dimenzi vzájemných relací. Příkladem může být návštěva početné delegace Jihomoravského kraje v čele s hejtmánem Michalem Haškem v Tatarstánu v listopadu 2014¹⁴ nebo již zmíněná návštěva delegace Jihočeského kraje ve Sverdlovské oblasti. Velvyslanec Remek dokonce při této příležitosti prohlásil, že v novodobé historii Česka se vztahy s žádným zahraničním partnerem nerozvíjely tak dynamicky jako právě s Ruskou federací.¹⁵

Na závěr je třeba zmínit ještě jednu událost, která souvisí se starší historií vzájemných vztahů, v kontextu dění roku 2014 však získávala novou dimenzi: Prezident Zeman u příležitosti státního svátku 28. října udělil in memoriam medaili Za zásluhy I. stupně Natálii Gorbaněvské, zřejmě nejznámější ruské disidentce ze skupiny de-

monstrantů, kteří v roce 1968 protestovali v Moskvě proti srpnové okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy a poté byli za tento čin perzekvováni. Postoje prezidenta Zemana v souvislosti s ukrajinskou krizí následně kritizovali další dva účastníci demonstrace z roku 1968, Viktor Fajnberg a Pavel Litvinov.¹⁶ Syn N. Gorbanevského poté vyzval prezidenta Zemana k apelu na ruskou vládu ohledně propuštění politických vězňů v Rusku.¹⁷

Hospodářské a obchodní vztahy

Unijní sankce, ruská odvetná opatření, ale především otřesy ruské ekonomiky a některé další vlivy se již v roce 2014 nezanedbatelně promítly do obchodních vztahů ČR s Ruskem. K nepatrnému poklesu objemu českého vývozu do RF ostatně došlo (po několika letech stabilního růstu) již v roce 2013 (z 6,035 mld. USD v roce 2012 na 5,9428 mld. USD v roce 2013). V prvním pololetí roku 2014 mírný pokles českého exportu do RF pokračoval, výraznější snížení ale následovalo zejména v druhé polovině a v závěru roku 2014. Celkově český export do RF klesl oproti roku 2013 o přibližně 8 % (celkový objem vývozu do RF tak činil 5,455 mld. USD). Celkový podíl RF na českém exportu se snížil z dosavadních více než cca 4 % na necelé 2 %. V žebříčku cílových zemí pro český export se Rusko umístilo na 8. místě (pokles o jednu příčku) a podle údajů serveru Businessinfo.cz poklesl v roce 2014 také český export směřující do Ruska prostřednictvím třetích zemí.¹⁸ Ve vývozu ČR do Ruska tradičně převládaly osobní automobily a další dopravní prostředky, stejně jako díly a příslušenství motorových vozidel, stroje, strojní a elektrická zařízení, spotřebiče apod.

Vedle embarga na dovoz zemědělské a potravinářské produkce nelze opomenout, že ruská vláda v srpnu 2014 vydala také nařízení zakazující státním zákazníkům nakupovat zahraniční spotřební zboží zahrnující mj. textil, oděvy, kožené a kožešinové výrobky, obuv či příslušné suroviny a polotovary, a to s výjimkou zboží vyrobeného v Bělorusku a Kazachstánu, tedy zemí, které v roce 2014 byly spolu s Ruskem součástí celní unie a společného hospodářského prostoru. Opatření se ale nevztahovalo na již uzavřené kontrakty a umožňovalo uplatnění výjimek např. pro zboží, které se v rámci zemí celní unie nevyrábí.¹⁹

Jak bylo zdůrazněno, pokles českého vývozu do Ruska významně souvisí také s celkovým poklesem poptávky v důsledku problémů ruské ekonomiky, které se v roce 2014 začaly citelněji projevovat i zpomalením hospodářského růstu. K meziročnímu poklesu růstu HDP RF v paritě kupní síly došlo již v roce 2013, a to na 1,3 % oproti 3,4 % růstu HDP v roce 2012, takže již v roce 2013 musela ruská vláda situaci řešit i pomocí státních intervencí.²⁰ V roce 2014 již meziroční růst HDP představoval pouze 0,6 %, a to se teprve začínaly projevovat efekty sankcí postupně zaváděných v průběhu roku 2014. Slábnutí růstu HDP bylo v roce 2014 doprovázeno rostoucí inflací (zvýšení inflace nejprve na 11,5 % a ke konci roku 2014 až na 15 %, ²¹ dle Czechtrade růst spotřebitelských cen v Rusku na konci roku 2014 překonával i situaci v letech 2008–2009, kdy se také v RF projevívaly důsledky světové finanční krize). Stagnaci v roce 2014 vykazovala také řada odvětví průmyslové výroby, v závěru roku přišla potom výrazná devalvace rublu. Dalším faktorem ovlivňujícím vývoj ruské ekonomiky

v roce 2014 byl značný růst výdajů na obranu v souvislosti s děním ve východní Evropě a výrazným zhoršením vztahů mezi Ruskem a západními státy.

Právě krize ruské měny, která se přenášela také do sousedních zemí v oblasti SNS, a hlubší problémy ruské ekonomiky, nikoli unijní sankce, tedy podle odborníků ovlivnily negativním způsobem český export do oblasti.²² Efekty sankcí se projevovaly pozvolna, v průběhu roku 2014 ještě docházelo k realizaci již nasmlouvaných kontraktů, obtížnější však bylo uzavírání kontraktů nových. Potíže se začaly projevovat v řadě oblastí důležitých i z hlediska českých exportérů a podnikatelů (např. značné oslabení automobilového trhu²³).

Pokles se ale netýkal jen českého exportu do RF, ještě výrazněji se meziročně propadl ruský dovoz do ČR, a to cca o 19 % (ze 7,7741 mld. USD za rok 2013 na 6,2552 mld. USD za rok 2014). Celkově tak obrat meziročně poklesl o 14,6 % (z 13,7169 mld. USD za rok 2013 na 11,7102 mld. USD za rok 2014), což se týká všech položek ve vzájemných obchodních vztazích. Díky výraznějšímu poklesu ruského dovozu do ČR však došlo i k meziročnímu snížení dlouhodobě vysokého schodku obchodní bilance ve vztazích ČR a Ruska na cca 800 mil. USD, což je v porovnání s předchozími lety rekordně nízký schodek. V ruském dovozu do ČR totiž tradičně dominují ropa, zemní plyn a další suroviny, ale také např. stroje a strojní zařízení k výrobě energie.²⁴

Pokles nastal oproti roku 2013 také v oblasti vzájemné výměny služeb, nicméně zde je bilance vzájemného obchodu nadále výrazně aktivní ve prospěch ČR (1,0438 mld. USD oproti 1,1195 mld. USD za rok 2013).²⁵ Do oblasti výměny služeb přitom patří také cestovní ruch. Rusové tradičně patřili k nejpočetnějším návštěvníkům českých turistických destinací (především Praha a lázeňská města), v průběhu roku 2014 však došlo k citelnému poklesu počtu ruských turistů, zejména v závěru roku, kdy prodej zájezdů do ČR, který se dle zkušeností některých cestovních kanceláří v té době prakticky zastavil,²⁶ ovlivňovala především krize rublu. Podle údajů ruské Federální turistické agentury došlo v roce 2014 k 13% poklesu počtu zahraničních cest ruských občanů do ČR oproti roku předchozímu a podobný trend (snižování ruského zahraničního cestovního ruchu, upřednostňování levnějších destinací a nárůst zájmu v oblasti vnitřního cestovního ruchu) se očekával i v dalším období (rok 2015), a to jak v případě delších pobytů, tak pokud jde celkově o počet výjezdů za hranice Ruska.²⁷ Problémy se projeví např. i značným snížením počtu letů klíčové české společnosti ČSA zajišťující letecké spojení mezi ČR a RF. Oproti roku 2013 se počet jejich letů do RF snížil až o 50 % a ČSA pod vlivem nepříznivého vývoje dokonce zrušila přímou linku do Nižního Novgorodu.

Situace ruské měny dolehla také na některé české investory a podnikatele v RF, včetně největšího investora v Rusku, společnost PPF Petra Kellnera. Slábnoucí rubl snižující kupní sílu obyvatelstva, zvyšující se inflace i další makroekonomické problémy, které se bez ohledu na ukrajinskou krizi a související události začaly v Rusku projevovat již v roce 2013, se dotkly např. působení splátkové společnosti Home Credit & Finance Bank na místním trhu (PPF je přitom také vlastníkem obchodního řetězce s elektronikou Eldorado a investorem např. do realitních projektů).²⁸

Rok 2014 byl tedy v oblasti ekonomických vztahů na jedné straně ve znamení očekávaného poklesu, na druhé straně je ale třeba připomenout, že snížení vývozu do

Ruska český export jako takový významně neohrozilo (během roku 2014 ČR zaznamenala výrazné zvýšení celkového vývozu do jiných destinací, především v rámci EU).²⁹ Očekávané změny se měly významněji dotknout především individuálních exportů a podnikatelů zaangażovaných na ruském trhu. Česká vláda se přesto snažila na vzniklou situaci reagovat a hledat z ní východiska, během roku 2014 vznikaly meziresortní struktury speciálně určené k monitoringu dopadů sankcí i dalších problémů na ruském trhu, jejichž jednání se účastnili také zástupci zaměstnavatelů, odborů apod. (speciální pracovní skupina vedená státním tajemníkem pro evropské záležitosti Tomášem Prouzou či speciální pracovní komise zabývající se ekonomickou a obchodní dimenzí rusko-ukrajinské krize vzniklá na popud ministra Jana Mládka). Pracovní skupina navrhla vládě např. umožnění tzv. kurzarbeitu napříč hospodářskými odvětvími či vytvoření pozic tzv. zemědělských diplomatů s úkolem podpořit v zahraničí vývoz českých produktů, jeden z těchto zemědělských diplomatů byl vyslán i do Ruska.³⁰

Zástupci vlády se setkávali také s českými podnikateli i dalšími stakeholdery zainteresovanými na vývoji vztahů s RF a byly podnikány i aktivity za účelem hledání nových, alternativních teritorií pro český vývoz a investice (zpočátku především v oblasti bývalého SNS, ale později i v dalších oblastech, např. v Latinské Americe),³¹ ačkoli vládní představitelé často zdůrazňovali, že vláda hodlá podniknout maximum pro udržení ruských trhů (premiér Sobotka či ministři Mládek a Zaorálek³²). O snaze neztratit ruské trhy ostatně svědčilo také to, že neskončila praxe pojišťování českého exportu do Ruska.³³ O jejím pokračování rozhodla v prosinci 2014 dozorčí rada EGAP. Na konci roku 2014 společnost zpracovala speciální akční plán pro řešení případů spojených s vývojem ruské měny, vzhledem k tomu, že propad rublu významně ovlivňoval schopnost ruských partnerů českých firem splácet eurové a dolarové závazky. Na Rusko přitom připadala ke konci roku 2014 až čtvrtina pojistné angažovanosti EGAP ve výši cca 56 mld. Kč (jednalo se o více než 120 pojistných smluv, vzhledem k různým termínům splátek se očekávalo, že dopady v této oblasti se budou projevovat postupně).³⁴

Odhady dopadů sankčních opatření i problémů ruské ekonomiky na ČR se různily. MPO v souvislosti přímo se sankcemi očekávalo omezený dopad na ČR³⁵ (ministr Mládek hovořil o ztrátách pro českou ekonomiku ve výši až 2,5 mld. Kč, a to v souvislosti jak se samotnou krizí na Ukrajině, tak se sankcemi, a o ohrožení okolo 800 pracovních míst).³⁶ Pesimističtější byl odhad Svazu průmyslu a dopravy ČR, jehož předseda Radek Špicar hovořil o přímých ztrátách v řádu až desítek miliard korun, ačkoli průzkumy, které prováděla HK ČR u českých exportérů v průběhu roku 2014, přinášely méně pesimistickou perspektivu (očekávání ztrát v řádu desítek až stovek milionů korun).³⁷ Přesné odhady ale byly obtížné vzhledem k tomu, že sankce se týkaly především budoucích kontraktů a jako významný faktor zde působila zhoršující se ekonomická situace v Rusku (efekty samotných sankcí v této souvislosti nelze podceňovat, ale ani přeceňovat).

Další problém mohla představovat ruská odvetná opatření zaměřená vůči zemědělskému a potravinářskému sektoru. Dle odhadu Ministerstva zemědělství ČR ze srpna 2014 mělo ruské embargo na dovoz zemědělských a potravinářských produktů způsobit českým producentům v roce 2014 ztrátu ve výši asi 300 mil. Kč, sami pro-

ducenti se ale obávali výraznějších dopadů (viz odhady bývalého předsedy Agrární komory, senátora Jana Veleby). K těmto obavám se připojil např. i ministr financí (a současně i největší český podnikatel v zemědělské oblasti) Andrej Babiš, který varoval před devastačními účinky vznikajících přebytků na unijním trhu na české zemědělství, jež se mohou projevit i v dlouhodobějším horizontu (např. u producentů vepřového masa³⁸ či mléka a mléčných výrobků, kde u poklesu výkupních cen této komodity hrálo roli i blížící se zrušení produkčních kvót v rámci unijní společné zemědělské politiky v roce 2015). Efekty ruského embarga se ostatně v druhé polovině roku 2014 projevíly např. na evropských trzích s vepřovým masem (přetlak evropské produkce a související pokles výkupních cen).

I přes zhoršující se perspektivu v oblasti ekonomických vztahů tedy pokračovaly i v roce 2014 snahy českých producentů podpořit svoji pozici na ruském trhu (např. účast na pořádaných mezinárodních výstavách a veletrzích) a spolupracovat s partnery zejména v různých ruských regionech. Pro pokračování spolupráce s ruskými regiony se ostatně vyslovil i ministr Mládek u příležitosti konání zářijového strojírenského veletrhu v Brně.³⁹ K perspektivním regionům z pohledu ČR tradičně patřily např. Sverdlovská oblast, Nižgorodská oblast, Tatarstán či Čeljabinská oblast. České firmy navzdory situaci v průběhu roku 2014 získaly v Rusku některé významné zakázky, na které se unijní sankce nevztahovaly. Například otrokovická strojírenská firma PSG International, která již má v Rusku zkušenosti s realizací např. projektu paroplynové elektrárny, spolu s dalšími společnostmi získala v prosinci 2014 od Ruských železnic kontrakt v hodnotě cca 6 mld. Kč na generálního dodavatele pro stavbu velkého železničního terminálu na okraji Moskvy. (Na zakázce se měli účastnit i další subdodavatelé z ČR a Slovenska).⁴⁰ K dalším českým podnikům, které v roce 2014 získaly významné, několikamiliardové zakázky, patřila např. Destila.⁴¹ Rusko-česká smíšená obchodní komora založená za účelem podpory ekonomických vztahů a posilování investiční spolupráce otevřela v červnu 2014 své zastoupení v Moskvě.⁴²

Navzdory problémům tedy snahy o pokračování spolupráce, ať již na regionální úrovni, nebo v rovině konkrétních projektů, pokračovaly, do budoucna ale bylo třeba počítat jak s dlouhodobějšími důsledky ekonomických problémů, tak i se změnami dlouhodobé strategie ruské hospodářské politiky. Putinova vláda se rozhodla jednak aktuálně reagovat na zhoršení svých vztahů se západními státy, jednak posílit snahu o změny z dlouhodobého hlediska nevyhovující struktury ruské ekonomiky. (Jednalo se o plány dlouhodobé, nikoli jen o okamžitou reakci na politický vývoj, úvahy o strukturálních změnách ruské ekonomiky Putin zveřejnil již před prezidentskými volbami konanými v roce 2012 v ruském tisku.). Ruská vláda v rámci této politiky „náhrady“ dovozu hodlala do roku 2020 snížit především velmi vysokou ruskou závislost státu na importu (před rokem 2014 šlo o v průměru 70–90% závislost, politika náhrady dovozu má za cíl snížit tuto závislost na 50–60 %). Má se tak stát prostřednictvím lokalizace produkce na území RF, budování zvláštních ekonomických zón s preferenčními režimy a průmyslových parků apod. Politice náhrady dovozu má být přizpůsobena i logika udělování státních zakázek a propagace domácí produkce (té ovšem může napomáhat i celková atmosféra v ruské společnosti v souvislosti s propagandou týkající se sankcí, ukrajinského konfliktu a zhoršených až nepřátelských

vztahů vůči „Západu“).⁴³ Pokud se ruské vládě podaří tuto politiku realizovat (propadající se ekonomika může ovlivnit velkolepé plány na investice do rozvoje domácí výroby), mohlo by se to z dlouhodobého hlediska dotknout např. možností českých strojírenských, stavebních či dalších firem na ruském trhu.

RUSKO V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: OTÁZKA POLITIZACE A POLARIZACE AGENDY A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

V roce 2014 se přirozeně vyskytla řada událostí, na nichž se výrazněji profilyovaly různé typy diskurzu týkajícího se současného Putina Ruska na české politické scéně. Pokud jde o vládní strany a jejich představitele, bylo zřejmé, že strany koaliční vlády (levicová ČSSD, KDU-ČSL charakterizující samu sebe jako stranu konzervativní a v zahraniční politice v té době nijak výrazně vyprofilované hnutí ANO) nebudou ke všem otázkám v této oblasti zaujímat totožná stanoviska.

Nicméně nuance v prezentovaných názorových pozicích byly v rámci vlády patrné i na individuální bázi, napříč stranickou profilací, a to jednak s ohledem na dlouhodobě zastávané postoje konkrétních osob, jednak s ohledem na zastávaný resort. Na jedné straně by tak bylo možné zmínit postoje prezentované místopředsedou vlády a předsedou KDU-ČSL Pavlem Bělobrádkem, ale také např. ministrem pro lidská práva Jiřím Dienstbierem za ČSSD či ministrem obrany Martinem Stropnickým za hnutí ANO. Náležet by sem mohly také pozice prezentované ministrem zahraničních věcí Lubomírem Zaorálkem (ČSSD), kde významnou roli např. v problematice unijních sankčních opatření vůči RF sehrávala snaha prezentovat ČR jako pokud možno konzistentního partnera na půdě EU. Na druhé straně lze (např. právě v souvislosti s otázkou sankcí) jmenovat ministra průmyslu a obchodu Jana Mládku (ČSSD), který z logiky svého resortu i v souladu se svými dlouhodobě prezentovanými názory zdůrazňoval spíše potřebu udržet navzdory unijním sankčním opatřením a ruským protiopatřením ruské trhy z dlouhodobého hlediska, stejně jako pragmatický postoj ministra financí a předsedy hnutí ANO Andreje Babiše zaměřený též především na potenciální dopady zmíněných opatření na ČR.

Příkladem ne zcela jednotných postojů v rámci české exekutivy i Sobotkovy vlády může sloužit v souvislosti s hodnocením anexy Krymu a jejích důsledků pro česko-ruské vztahy např. vyjádření ministrů Stropnického a Dienstbiera, že by se Rusko v souvislosti s anexí i se svým dalším angažmá v ukrajinských událostech nemělo podílet na projektu dostavby JE Temelín (podobný názor vyslovil např. i vládní velvyslanec pro energetickou bezpečnost Václav Bartuška, který do léta 2014 zastával i pozici vládního zmocněnce pro dostavbu Temelína)⁴⁴. Tento postoj kritizoval jak premiér Sobotka (se slovy, že česká vláda nemá podléhat „*antiruské hysterii*“), tak prezident Zeman, který se vyslovil pro ukončení tendru bez vítěze a vyhlášení nového výběrového řízení, do kterého by měla být připuštěna ruská společnost Rosatom, ale např. i francouzská Areva, která z předchozího temelínského tendru vypadla.⁴⁵

I když politizace tématu strategické zakázky na dostavbu JETE byla realitou již v dřívějších letech, dokládá událost také to, že pod vlivem dění roku 2014, zejména

v souvislosti se sankcemi zasahujícími ekonomickou sféru vztahů s Ruskem či v souvislosti s tragédií civilního letu malajsijských aerolinií MH17, bylo jen velmi obtížné vyhnout se výrazné politizaci většiny témat týkajících se Ruska. Téma ruského angažmá v ukrajinském konfliktu, Ruska jako hrozby, nebo naopak Ruska jako objektu nespravedlivé a účelové manipulace s informacemi ze strany „Západu“ (USA a EU) prostupovalo veřejný diskurz v různých souvislostech a současně jej polarizovalo.

Tématem, které názorově výrazněji rozdělovalo aktéry na české politické scéně, včetně těch, kdo se přímo podíleli na tvorbě zahraniční politiky nebo ji významně ovlivňovali (vláda, prezident), byla i již zmíněná sankční opatření EU vůči RF. Vládní pozici prezentovali především ministerský předseda Sobotka a ministr Zaorálek. Diskurz ministerského předsedy reflektoval jeho pozici jakéhosi svorníku někdy různorodých postojů jednotlivých členů kabinetu a zároveň aktéra, jenž se snaží reflektovat zájmy a pozice rozličných činitelů, kteří se snažili, aby vláda v této věci alespoň částečně zohlednila jejich stanoviska. Lze jej tedy nazvat kompromisním, kritikové mu potom vyčítali přílišnou opatrnost, ať již šlo o odpůrce sankcí („servilnost“ vůči „západním“ strukturám v čele s EU a nedostatečné hájení „českých zájmů“), nebo naopak příznivce tvrdšího postupu mezinárodního společenství vůči Rusku. V rozhovorech pro média premiér většinou odmítal sekuritizaci tématu („*Rusko jako hrozba*“ i pro ČR) a zdůrazňoval, že ČR se ani po anexi Krymu necítí Ruskem nijak přímo ohrožena.⁴⁶ Poté, co EU v létě 2014 po sestřelení letounu MH17 přistoupila ke zpřísnění sankcí, premiér zdůrazňoval, že vláda nesouhlasí s plošnými sankcemi proti RF, ale naopak podporuje (v souladu s oficiální pozicí EU) selektivní sankce⁴⁷ jakožto nástroj, který má přimět ruskou stranu zdržet se jakékoli formy vojenského angažmá v ukrajinském konfliktu a naopak podílet se aktivně na diplomatickém řešení.

Podobně hájil např. v říjnovém rozhovoru pro server Euroskop⁴⁸ unijní sankce vyhlášené proti RF jako sice nikoli pozitivní, ale přesto nutný prostředek tlaku na Rusko ohledně situace na východní Ukrajině, ministr Zaorálek. Dle Zaorálka sankce tuto roli sehrály v kontextu uskutečnění vůbec prvního oficiálního jednání od vypuknutí konfliktu mezi ruským prezidentem Putinem a ukrajinským prezidentem Porošenkem, jež se konalo na konci srpna 2014 v Minsku (tehdy ještě pod dohledem zástupců EU, předsedy Evropské komise Barrosa a vysoké představitelky pro unijní zahraniční a bezpečnostní politiku Ashtonové). Zaorálek odmítal kritiku, že by sankce byly pouze účelovým prostředkem k poškození Ruska, zdůrazňoval podmíněný charakter sankcí a připravenost EU přistoupit k jejich postupnému odbourávání v závislosti na plnění 12 bodů minské dohody o příměří (později oběma stranami kontinuálně porušované). To byla ostatně i oficiální pozice prosazovaná ČR na jednáních o dalším zpřísnění unijních sankcí.⁴⁹

Odlíšné postoje k situaci a určitá polarizace politického diskurzu byly patrné především v souvislosti s rozhodnutím mimořádného zasedání Evropské rady 30. 8. 2014 o dalším zpřísnění sankcí vůči RF, které měla navrhnout Evropská komise začátkem září 2014. Premiér Sobotka si vyhradil právo připomínkovat sankční balíček, přičemž souhlas s případnými českými výhradami k dalším sankcím si vyžádal i od vlády. Zde se potom jasněji ukázala disonance mezi názory koaličních partnerů, když místopředseda vlády Bělobrádek (KDU-ČSL) tuto vládní pozici poměrně ostře kritizo-

val a využil přitom symbolického diskurzu, když přirovnal chování lavírujících zemí (vedle ČR již zmíněné ještě výraznější výhrady např. ze strany Maďarska či Slovenska) k „*mnichovské zradě*“ britských a francouzských politiků na meziválečném Československu.

Opatrnější postoj k sankcím a ponechání „zadních vrátek“ naopak podpořil předseda ANO Babiš,⁵⁰ který tuto pozici v médiích spojoval také s kritikou dosavadní efektivity unijních sankcí i diplomacie EU jako takové ve vztahu k řešení situace ve východní Evropě. Pokud jde o budoucnost česko-ruských ekonomických vztahů, jak premiér Sobotka, tak např. ministr průmyslu a obchodu Mládek⁵¹ zdůrazňovali, že vládě rozhodně nejde o jejich přerušeni a že bude chtít i nadále pozice získané na těchto trzích udržet.⁵² Ohledně potenciálních dopadů sankcí na ČR, o kterých se hojně diskutovalo v médiích (ne vždy ovšem v příslušném kontextu, který by zdůrazňoval i podstatnou roli jiných faktorů na některé negativní ukazatele⁵³), premiér Sobotka zastával spíše optimistickou perspektivu, o přeceňování potenciálních dopadů sankčních opatření (včetně ruských odvetných opatření) v médiích hovořil také ministr financí Babiš.⁵⁴ Nutno však podotknout, že ministr financí a místopředseda vlády se k samotné problematice zahraniční politiky, včetně východní dimenze, nevyjadřovali v médiích často.

Otázka různých způsobů ruského angažmá v ukrajinském konfliktu byla dalším tématem, na kterém se mohly profilovat pozice aktérů ovlivňujících českou zahraniční politiku i samotný veřejný diskurz o Rusku. Za vládu o důkazech ruského angažmá na Ukrajině otevřeně hovořil ministr Stropnický (včetně varování před „*informační válkou*“ ze strany Putina Ruska)⁵⁵ a později i Zaorálek. Ačkoli Stropnický jako další z vládních zástupců hnutí ANO nevybočoval svými vyjádřeními z oficiálního diskurzu vlády zdůrazňujícího potřebu diplomatického řešení situace, v médiích v průběhu roku 2014 několikrát otevřeně hovořil o prokazatelné ruské podpoře separatistickým silám na Ukrajině prostřednictvím zbrojních dodávek i vojáků a odsoudil např. i narušování vzdušného prostoru evropských zemí ruskými letouny s vypnutou signalizací jako „*vzdušné pirátství*“ ohrožující i civilní leteckou dopravu.⁵⁶ V kontextu červencové tragédie letu MH17 bylo možné tyto akce ruské strany považovat za zvláště alarmující. Nopak o nedostatku věrohodných důkazů často hovořil prezident Zeman (v zářijovém rozhovoru pro Frekvenci 1 např. prezident kriticky komentoval postoj premiéra Sobotky a vyzval ho, aby nehovořil o ruské vojenské přítomnosti na východní Ukrajině, pokud se neprokáže vstup vojenského kontingentu na ukrajinské území).⁵⁷

Role prezidenta při utváření politického diskurzu o Rusku

Roli prezidenta Zemana při utváření politického a veřejného diskurzu o Rusku v roce 2014 pochopitelně nelze opomenout a zaslouží si podrobnější rozbor. Prezident v této oblasti vystupoval poměrně aktivně, vyjadřoval se pro média k situaci ve východní Evropě, včetně problematiky ruského angažmá v ukrajinském konfliktu, několikrát, a to i pro ruská státní média (např. rozhovor pro ruskou agenturu ITAR-TASS či pro první kanál ruské státní televize v prosinci 2014). Zemanův diskurz o Rusku se v průběhu roku 2014 určitým způsobem vyvíjel, nicméně podstata zůstávala do značné

míry stejná a v zásadě korespondovala s již dřívějšími výroky a názorovou profilací. V případě anexe Krymu mohla některé pozorovatele překvapit ostřejší rétorika na adresu Ruska. Například v březnovém rozhovoru pro server Aktuálně.cz se Zeman vyjádřil, že Rusko anexí Krymu „*chladnokrevně využilo slabosti Ukrajiny*“ a ukrajinské vlády, vyzval k posílení Ukrajiny a podpis asociační dohody s EU označil za „*jediný způsob, jak Ukrajina může být rovnoprávným partnerem Ruska*“. V oficiálním vyjádření k situaci na Ukrajině z 1. 3. 2014, tedy právě v souvislosti s anexí Krymu, Zeman dokonce připomenul invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968.⁵⁸

Současně ale prezident kritizoval ukrajinskou vládu ve vztahu k ruskojazyčné menšině, především za pokus o implementaci jazykového zákona, který mohlo Rusko využít jako záminku k anexi.⁵⁹ V souladu se svým dlouhodobým postojem prezident v rozhovorech pro média také často zdůrazňoval odlišnost Putinova Ruska od Ruska sovětského, což byl prvek typický i pro diskurz jeho předchůdce, Václava Klause. Podobně tomu bylo, i pokud jde o zdůrazňování primárně racionálního a pragmatického chování Putinova Ruska, které Zemana v případě konfliktu na Ukrajině přitom vedlo jednak k jistému „pochopení“ pragmatismu, s kterým Putinovo Rusko ovládlo strategický Krym, a jednak k vyslovování domněnky (a současně jakéhosi apelu na Rusko), že se RF nepustí do eskalace konfliktu na východní Ukrajině. Příkladem může být rozhovor pro *Parlamentní listy* ze srpna 2014⁶⁰ nebo rozhovor pro rádio Frekvence 1 z května 2014, kde zmínil, že chce věřit v to, že *raison d'être* (v Zemanově podání „*účelovou funkcí*“) současného Ruska není teritoriální expanze, ale (podobně jako na Západě) rozvoj ekonomiky.⁶¹ Je to v souladu s již výše zmíněným zdůrazněním, že Putinovo Rusko nelze srovnávat s SSSR Brežněvovy éry, že současné Rusko je pluralitním politickým systémem, svébytnou demokracií či režimem k demokracii směřujícím. Že ve skutečnosti jde spíše o „řízenou“ (či spíše fasádní) demokracii (viz koncept tzv. suverénní demokracie z dílny někdejšího poradce ruského prezidenta Vladislava Surkova), to již Zeman ve svém hodnocení ruského režimu nerefletoval.

Naopak odlišný vůči rétorice Zemanova předchůdce byl (zejména v počátcích) prezidentův postoj k asociační dohodě mezi EU a Ukrajinou. Zatímco Zeman v něm (alespoň v těchto vyjádřeních z první poloviny roku 2014) viděl pozitivní nástroj k posílení pozice Ukrajiny (i v rozhovorech z roku 2014 např. zdůrazňoval, že je dlouhodobým zastáncem členství jak Ruska, tak např. i Ukrajiny, ale již nikoli Turecka, v EU⁶²), bývalý prezident Klaus ve svých vyjádřeních naopak stále více zdůrazňoval myšlenku, že právě vměšování ze strany Západu (včetně EU) do situace na Ukrajině je jednou z hlavních příčin vyhocení tamní situace až k ozbrojenému konfliktu.

Od počátku negativní byl ovšem Zemanův postoj k unijním sankcím týkajícím se obchodních styků s Ruskem. Zeman tento postoj prezentoval již po anexi Krymu, v březnu 2014, např. v rozhovoru pro *Evropské hodnoty*, kde varoval před tím, že pokus izolovat Rusko pomocí sankcí povede k jeho návratu do fáze totalitního režimu, k upevnění obrazu „nepřítele“ na straně Západu⁶³ a další eskalaci konfliktu. Ještě více kritický byl v rozhovoru pro Frekvenci 1, kde se přímo vyjádřil, že unijní sankce spíše nežli Rusko poškodí samotnou EU, včetně ČR, a neopomenul přitom pro ilustraci varovat před možnými neblahými dopady poškození obchodních vztahů s Ruskem na

českou ekonomiku, její průmyslovou i zemědělskou produkci, které se mohou projevit i s delším časovým odstupem. Zde je nutno podotknout, že rozhovor se ukutečnil ještě v době, kdy nebyl znám vývoj a podoba unijních sankcí, do jaké míry mohou zasáhnout již existující obchodní kontrakty. Varování před negativními dopady sankcí a ruských odvetných opatření na český průmysl i zemědělství ale prezident Zeman opakoval i při následujících veřejných vystoupeních či schůzkách s aktéry politického i ekonomického života⁶⁴ a kritizoval v tomto smyslu také vyjádření českých politiků k sankcím jako nemístná.⁶⁵ Je zajímavé, že navzdory sankcím a zhoršujícím se vztahům mezi EU a RF se také Zeman např. pro ruskou agenturu ITAR-TASS vyslovoval pro budoucí zrušení vízové povinnosti pro vstup občanů RF na území EU.⁶⁶

V srpnu 2014 zaujalo média prezidentovo prohlášení na tradičním setkání hlavy státu s diplomatickým sborem, že v případě ruské invaze na východní či jihovýchodní Ukrajinu by podpořil nejen co nejpřísnější sankce EU, ale také připravenost NATO zasáhnout do situace. Zeman nicméně od té doby několikrát zdůraznil, že měl na mysli pouze případ otevřené invaze (kterou na rozdíl od anexe strategického Krymu nepovažoval ze strany Ruska za racionální krok).⁶⁷

V Zemanových veřejných prohlášeních týkajících se Ruska, jeho role v rámci dění ve východní Evropě v roce 2014 a vztahů RF a Západu bylo tedy možné sledovat několik rysů: střet spíše evropeistického diskurzu (podpora perspektivních vztahů mezi RF a EU, stejně jako mezi Ukrajinou a EU, které by mohly vyústit až v unijní členství obou zemí⁶⁸, či iniciace setkání představitelů zemí Východního partnerství v Praze v dubnu 2014, jehož výstupem bylo doporučení, aby RF stáhla svá vojska z hranic Ukrajiny, a nabídka prostředkování v ukrajinské krizi⁶⁹) s nesouhlasem s některými kroky, které Unie v daném roce vůči RF podnikla (především uvalení a postupné zpřísnování ekonomických sankcí, kritika neefektivit unijní diplomacie na Ukrajině⁷⁰). Dalším rysem potom byla obhajoba spíše ruské interpretace či ruského pohledu na některé sporné události (otázka sporných ruských „humanitárních konvojů“ na východní Ukrajinu či interpretace ukrajinského konfliktu jako občanské války a zpochybňování ruské podpory separatistům⁷¹) a relativně konzistentní zdůrazňování, že Putinovo Rusko je standardním, racionálně se chovajícím aktérem, či důraz na multipolární uspořádání světa. V souladu se Zemanovým postojem k událostem ve východní Evropě a vývoji vztahů mezi Ruskem a Západem byl ostatně i několikrát prezentovaný názor, že konflikt na Ukrajině zdaleka nepředstavuje největší hrozbu současného světa. Tou je dle prezidenta spíše islamistický terorismus, proti kterému by dle Zemana měl Západ zformovat širší strategické partnerství, a to spolu s Ruskem.⁷²

Další zajímavou charakteristikou Zemanova diskurzu je bezesporu i schopnost přizpůsobovat v rétorice i obsahových nuancích svá vyjádření jednotlivým adresátům (např. prosincový rozhovor pro první kanál ruské státní televize a naopak listopadový rozhovor pro německý deník *Bild*, v němž prezident poměrně pragmaticky hodnotil schopnost Ruska dlouhodobě vydržet v situaci omezených obchodních vztahů a limitovaného přístupu k západním technologiím a nutnost ruské strany přistoupit v té souvislosti ke kompromisům⁷³). Prezident také v souvislosti s rusko-ukrajinskou krizí často kritizoval česká veřejnoprávní média za podávání neobjektivních informací.⁷⁴

Zahraniční politika ve vztahu k RF v českém politickém diskurzu: otázka polarizace

Některými svými výroky, ale i činy, které evokovaly někdejší kritiku „podezřelého“ prezidentova okolí, jež se nad Zemanem vznášela i v době kampaně prezidentské volby, se tak prezident stal pro jedny jakýmsi symbolem alternativního, „ne-mainstreamového“, nejednostranného diskurzu o Rusku a událostech ve východní Evropě. Pro jiné byl naopak aktérem nejhlasitěji artikulujícím mezi činiteli podílejícími se na tvorbě české zahraniční politiky právě ruský pohled na probíhající události, aktérem relativizujícím a narušujícím jednotnost a konzistenci české profilace v zahraniční politice a jejího budoucího směřování. V roce 2014 k takto kritizovaným krokům prezidenta, které nejsou v souladu se zahraničněpolitickou pozicí vlády, náleželo vedle některých již zmíněných výroků např. medializované vystoupení na konferenci nazvané „Dialog civilizací“, pořádané na ostrově Rhodos Vladimírem Jakuninem, prezidentem ruských státních železnic a osobou blízkou V. Putinovi. Zeman na něm vyžal k odstranění unijních sankcí.⁷⁵

Postoje exekutivy, nejen vlády v otázce jednání o sankčních opatřeních, ale také prezidenta byly ostře kritizovány zejména pravicovou opozicí. Poměrně výrazným nositelem kritického až sekuritizačního diskurzu ve vztahu k Putinovu Rusku a jeho angažmá v ukrajinských událostech, stejně jako značným kritikem vládní pozice v otázce sankcí byli v průběhu roku 2014 vrcholní představitelé TOP 09. Místopředseda strany Miroslav Kalousek např. pozici vlády vůči unijním sankcím označoval za „zbabělou a alibistickou“.⁷⁶ U prezidenta Zemana potom Kalousek přímo hovořil o vědomé podpoře „Putinova zájmu v ČR“ (místopředseda TOP 09 takto kritizoval např. i zástupce KSČM v českém parlamentu, zejména v kontextu listopadové cesty předsedy strany Filipa do Moskvy, kterou neschválil organizační výbor PS PČR).⁷⁷ Podobně ostře se na adresu Putinova Ruska i jeho obhájců na české politické scéně (především prezidenta Zemana) vyjadřoval i někdejší Zemanův protikandidát a bývalý ministr zahraničních věcí, předseda TOP 09 Karel Schwarzenberg, známý i z minulosti kritikou v této oblasti (např. kauza Pussy Riot či jednoznačné odsouzení angažmá Ruska v konfliktu v Gruzii v roce 2008 apod.). Schwarzenberg např. v médiích srovnával anexi Krymu s událostmi před druhou světovou válkou (anšlus Rakouska a následný německý zábor Sudet) či označoval ruského prezidenta za agresora.⁷⁸ Schwarzenberg také vystupoval jako zastánce unijních sankcí, které jsou podle něho v kombinaci s nízkými cenami ropy a nepříznivou ruskou ekonomickou situací účinné.⁷⁹

Kritika politiky exekutivy v souvislosti s problematikou Ruska a Ukrajiny zaznívala i od opoziční ODS. Předseda ODS Petr Fiala kritizoval přístup Sobotkovy vlády již v období po anexi Krymu, kriticky se ale stavěl i celkově k příliš umírněným reakcím demokratických zemí na vzniklou situaci. V podání představitelů ODS se podobně jako v případě TOP 09 často jednalo o zdůrazňování potenciální hrozby spojené s politikou Ruska ve východní Evropě. Například na setkání vůdců evropských konzervativních stran v březnu 2014 předseda Fiala hovořil o „ustupování rozpínavé politiky putinovského Ruska“ jako o nebezpečném precedentu, demokratické země by podle něho měly prokázat větší odhodlání hájit mezinárodní právo a svobodu a koordinovat svůj postoj zejména v rámci NATO.⁸⁰ V souvislosti s vládní pozicí k unijním

sankcím se ze strany ODS objevovala jednak kritika toho, že váhavý postoj staví ČR do pozice nespolehlivého a nepředvídatelného partnera v rámci EU a NATO (např. Miroslava Němcová⁸¹ či Martin Kupka⁸²), jednak již zmíněný sekuritizační diskurz varující před neblahými důsledky takových postojů pro samu bezpečnost ČR (např. M. Němcová⁸³). ODS, podobně jako TOP 09, tento diskurz dále spojovala s výraznou kritikou výroků a činů prezidenta Zemana a částečně i s kritikou postojů předsedy ANO Babiše.⁸⁴

Je však třeba zmínit, že tyto postoje prezentované většinou klíčovými členy současné ODS nejsou sdíleny všemi reprezentanty strany. Příkladem mohou být názory jednoho z kandidátů ODS ve volbách do Evropského parlamentu a někdejšího poradce bývalého prezidenta Klause, Jana Lupoměského. (Lupoměského postoje v podstatě korespondovaly s pozicí bývalého prezidenta Klause, který v souvislosti s krizí na Ukrajině zdůrazňoval roli externích vlivů a kroky Putinova Ruska podle něho představovaly spíše vynucenou reakci než akt agrese, jak Lupoměský, tak Klaus zároveň odmítali interpretovat Putinovo Rusko v souvislosti s děním ve východní Evropě jako bezpečnostní hrozbu.) Vedení ODS, včetně lídra kandidátky do eurovoleb Zahradila přitom zdůrazňovalo, že jde o Lupoměského osobní názory, nikoli o oficiální pozici strany.⁸⁵ Je tedy patrné, že v rámci strany existuje určité názorové rozdělení, v němž se projevuje i přetrvávající názorový vliv někdejšího předsedy strany Klause.

Vládní politiku z opozičních parlamentních stran kritizovalo také hnutí Úsvit, zde ale kritika směřovala naopak proti tomu, že je tato politika nekonceptní, neobratná až servilní (a to právě ve vztahu k EU, protože unijní sankce českou ekonomiku dle představitelů strany jednoznačně poškozují).⁸⁶ Kategorické odmítnutí politiky sankcí a jejich zpříšňování prezentovala nepřekvapivě KSČM. Podle oficiálního stanoviska výkonného výboru komunistické strany jde o krok k ekonomickému oslabení EU, omezení vlastního vývozu a krok eskalující dále „šíření válečné nálady“, které Evropu „vrhá zpět k časům studené války“. KSČM v souladu s tímto stanoviskem zdůrazňovala především destruktivní vlivy, které politika sankcí bude mít na českou ekonomiku (miliardové ztráty exportérů, ohrožení tisíců pracovních míst) a vyzývala vládu k jejímu jasnému odmítnutí.⁸⁷

O tématech souvisejících s Ruskem, unijní politikou sankcí a otázkou dalšího vývoje české politiky vůči tomuto aktérovi se v roce 2014 diskutovalo v poměrně silně se polarizujícím prostředí politické scény. K symptomům této polarizace náležela i rostoucí agresivita politického diskurzu (nejen ohledně dění ve východní Evropě). Vyostřoval a radikalizoval se i obecně veřejný diskurz týkající se nejen tohoto tématu, ale celkově směřování české politiky. Za vyvrcholení lze v tomto směru označit pražské události ze 17. 11. 2014, kdy při slavnostním shromáždění na Národní třídě demonstranti organizující se předtím na sociálních sítích proti prezidentu Zemanovi (který byl pro své kritiky právě symbolem spíše polarizace nežli sjednocování české politické scény) použili nejen červených karet, ale také vajec.⁸⁸

Politický diskurz týkající se Ruska se v průběhu roku 2014 vyvíjel i v tomto kontextu. K polarizaci přispívala nejen citlivost a závažnost tématu, ale i již zmíněný konfrontační způsob debaty, ke krajním polohám tendující jak diskurz spíše proruský, tak diskurz sekuritizační (zdůrazňující Rusko jako hrozbu). Na obou těchto pólech byly

často patrné tendence k jednostrannému, černobílému zobrazování reality. Debatu charakterizovala také do té doby nevidaná přítomnost mobilizačních a také manipulativních, až propagandistických či konspiračních prvků, které dávaly tušit, že i samotná veřejná debata a střet různých diskurzů se vlastně tak trochu stávají součástí a jednou z rovin samotného probíhajícího konfliktu.

Závěrem je třeba připomenout, že rok 2014 byl opět i rokem volebním, uskutečnily se jednak volby komunální, v nichž ale problematika zahraniční politiky nehrála prakticky žádnou roli, jednak volby do třetiny Senátu a v květnu 2014 proběhly také volby do Evropského parlamentu. V tomto kontextu nelze zapomínat, že k aktérům podílejícím se na utváření politického a veřejného diskurzu náležejí i europoslanci. Také zde bylo možné zaznamenat různé postoje k tématu vztahů EU a Ruska, především v souvislosti s otázkou sankcí. Jako výrazný kritik postoje Západu vůči RF v souvislosti s krizí na Ukrajině vystupoval komunistický europoslanec Miloslav Ransdorf (kritika selhání EU podněcované ze strany USA, Rusko jako racionální aktér jednající v zájmu stabilizace Ukrajiny,⁸⁹ kritika českých médií a jejich přístupu k Rusku, odmítání argumentů o ruském vojenském angažmá na východní Ukrajině s výjimkou dobrovolníků, „dovolenkářů“, kteří přijeli bojovat z vlastní solidarity k ruskojazyčnému obyvatelstvu apod.).⁹⁰ Kriticky k unijnímu postupu (i když ve více umírněné podobě) v rámci předvolební kampaně vystupoval také komunistický europoslanec Jiří Maštálka, který např. v dubnovém rozhovoru pro *Parlamentní listy* vyjádřil zklamání nad projektem Východního partnerství, který se podle něho oproti původnímu očekávání stal iniciativou namířenou proti Rusku.⁹¹ Jako značný kritik unijních sankčních opatření zase vystupoval např. Jan Keller, reprezentující ve volbách do EP ČSSD (Kellerova kritika se podobala postoji prezidenta: sankce nikoli jako nástroj řešení, ale naopak eskalace problému, který negativně postihne všechny zúčastněné⁹²).

Naopak tradičně silným kritikem ruské politiky byl europoslanec Jaromír Štětina zvolený do EP za TO P09. V srpnovém rozhovoru pro Radiožurnál např. Štětina prohlásil, že má pocit, jako by se v dnešním Putinově Rusku, které se snaží alespoň částečně obnovit sféru vlivu z dob SSSR, opakovala Reaganova „*říše zla*“.⁹³ Štětina spatřoval odpovědnost za eskalaci násilí na východní Ukrajině jednoznačně na straně Ruska a jeho vměšování lidskou i materiální pomocí na straně separatistů. Rusko tak podle něho bezprecedentně porušilo bezpečnostní rovnováhu v Evropě, a to primárně z důvodu neúspěšné snahy získat Ukrajinu pro svůj projekt Eurasijské hospodářské unie. Adekvátní reakcí mezinárodního společenství by podle jeho slov měl být nekompromisní tlak na Rusko právě v podobě zprísnění politických i ekonomických sankcí bez ohledu na dopady na unijní exportéry.⁹⁴

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Jak bylo zmíněno v úvodu, dimenzi mediálního a obecně veřejného vnímání událostí z roku 2014 a vyvíjející se diskurz Ruska v této souvislosti nelze opomenout. Na základě mediální analýzy zahrnujících české celostátní i regionální deníky, časopisy se

zaměřením na ekonomiku, politiku, průmysl, podnikání a veřejnou sféru, televizi, rozhlas i internetové servery lze konstatovat, že oproti roku 2013 významně narostl počet mediálních výstupů týkajících se tematicky Ruska či přímo tématu Ruska ve vztahu k ČR. K nárůstu došlo jak v politických, tak v ekonomických i bezpečnostních souvislostech. Zvýšil se také počet výstupů zaměřených tematicky na Rusko a EU, a to opět ve všech třech sledovaných kategoriích, signifikantní je ale zejména nárůst počtu výstupů, které téma Ruska a EU zmiňují v bezpečnostních souvislostech, což odráží významné kvalitativní změny ve vztahu obou entit.

Nárůst frekvence mediálních výstupů řešících téma Ruska či vztahů Ruska a ČR oproti roku 2013 nastává již od ledna a února 2014, kdy česká média řešila především (mezinárodně) politické souvislosti týkající se olympijských her v Soči (např. otázka účasti českých politických špiček), dále hodnotila roční působení prezidenta Zemana (včetně zahraniční politiky) a spekulovala o dalším vývoji české zahraniční politiky v souvislosti s nástupem nové Sobotkovy vlády a nového ministra zahraničních věcí Zaorálka. Prudký nárůst frekvence mediálních výstupů týkajících se Ruska potom nastává v březnu 2014, v souvislosti s událostmi na Krymu, výrazně také narůstá počet mediálních výstupů týkajících se bezpečnostních souvislostí těchto událostí a také souvislostí ekonomických (zavádění unijních sankcí a jejich možného dopadu na ČR). V bezpečnostních souvislostech nastává další vrchol ohledně mediálních výstupů v květnu a červnu, kdy vzrůstá napětí na východní Ukrajině a objevuje se řada komentářů hovořících v souvislosti s Ukrajinou a Ruskem již nikoli o krizi, ale přímo o válečném konfliktu a spekulujících o dalších dopadech situace na evropskou bezpečnost.

Mediální výstupy zaměřující se na ekonomické souvislosti vztahů RF a ČR poměrně logicky kopírovaly vývoj tématu unijních sankcí a naopak ruských odvetných opatření. Nejvýznamnější nárůst frekvence pokrytí této tematiky proto nastal v srpnu a září 2014 (další unijní sankční opatření a zároveň zavedení ruského odvetného embarga). V září se současně uskutečnila schůzka unijních špiček s ruským a ukrajinským prezidentem v Minsku, uzavřená dohoda o příměří, její důsledky a následné porušování se staly důvodem dalšího nárůstu frekvence mediálních výstupů týkajících se Ruska. V prosinci potom EU přistoupila k dalším úpravám sankčního mechanismu a současně se řada mediálních výstupů věnovala i celkové bilanci dopadů událostí roku 2014 (v případě ČR to bylo zejména hodnocení dopadů v ekonomické rovině).

Krise na Ukrajině přinesla v mediálním prostoru i několik zajímavých fenoménů. Patří k nim např. značná relativizace otázky důvěryhodnosti médií a informací jimi poskytovaných. Fenoménem se v této souvislosti staly sociální sítě, internet jako médium schopné nejen oslovit (a ovlivňovat) obrovské množství lidí, ale především umožňující rychle šířit a sdílet velké množství zpráv, komentářů, diskusních příspěvků. Internetové diskuse, blogy a sociální sítě se do určité míry staly jednou z arén, v níž se sváděl boj o vliv na veřejné mínění, přičemž tato tendence ještě zesílila v průběhu roku 2014 a po tragédii letadla společnosti Malaysia Airlines, k níž došlo nad územím ovládaným separatisty na východní Ukrajině, což výraznou měrou přispělo k medializaci celého konfliktu v mezinárodním měřítku (vzhledem k původu obětí).

V rámci tohoto trendu začaly vznikat např. nové internetové servery otevřeně se hlásící k tomu, že chtějí poskytnout alternativní informace o dění ve východní Evropě, především v Rusku a na Ukrajině, popř. se některé již existující portály začaly tímto způsobem více vyhraňovat (např. *Euportal*, částečně *Parlamentní listy* apod.). V listopadu 2014 vznikla např. ruská verze internetového magazínu *Protiproud* otevřeně kritizujícího způsob, jakým o ukrajinské krizi informují především česká veřejnoprávní média (v této souvislosti bylo používáno např. slovní spojení „mediální válka Západ–Východ“⁹⁵). Slovem „alternativní“ je zde myšlena alternativa k mainstreamovému, dle kritiky zkruslenému, jednostrannému a z tohoto důvodu i nedůvěryhodnému informování o událostech, záměrně zamlčujícím některá významná fakta či názory. Předmětem této ostré kritiky se stala např. veřejnoprávní Česká televize.

Pocit, že informace pocházející z Ukrajiny, včetně těch, které se týkají Ruska, jsou záměrně zkruslovány a manipulovány, přecházel v extrémním případě až do konspiračních teorií o tom, že vše je součástí jakéhosi širšího „spiknutí“ a nové studené války (v případě informací šířených mainstreamovými médii či veřejnoprávní televizí to samozřejmě měla být především manipulace a propaganda organizovaná ze strany „Západu“, USA, EU apod.). Docházelo tak k faktickému přejímání diskurzu, v jehož rámci události komentovala i ruská média pod vlivem Kremlu. Vedle internetových portálů posilovala také aktivita některých iniciativ či sdružení kritizujících postup západních států a některých českých politiků v ukrajinské krizi a podporujících naopak postup Ruska a prezidenta Putina (jedním z nejviditelnějších bylo např. sdružení Přátelé Ruska v České republice Jiřího Vyvadila).

O přítomnosti tématu rusko-ukrajinského konfliktu ve veřejném diskurzu, o existenci *cleavage* mezi dvěma perspektivami a přítomnosti určitého boje o veřejné mínění svědčí i skutečnost, že bylo v průběhu roku 2014 iniciováno v ČR několik petic a iniciativ občanských sdružení týkajících se tohoto tématu. Na jedné straně šlo o petice podporované vesměs levicově či proruský zaměřenými iniciativami (již zmínění Přátelé Ruska v ČR, Ne základnám, Stop církevním restitucím apod.). Na druhé straně vznikla např. petice Klubu na obranu demokracie podporovaná Občanským institutem či Konzervativní stranou, která odsuzovala ruskou anexi Krymu, angažmá Ruska na východní Ukrajině či ruskou snahu interpretovat konflikt pouze jako občanskou válku a vyzývala českou politickou reprezentaci k jednoznačnější podpoře ukrajinské vlády v konfliktu.⁹⁶

Ke známým kritikům způsobu informování o ukrajinské krizi patřil např. i bývalý prezident Klaus, v jehož diskurzu se mísila kritika převažující interpretace událostí i příčin probíhajícího konfliktu (konflikt má dle Klause především endogenní příčiny v nezvládnutí transformace Ukrajiny, v jejímž případě bývalý prezident často zdůrazňuje, že jde o *de facto* umělý a z historického hlediska nesourodý státní útvar) se silnou kritikou zapojení EU (a částečně i USA) do událostí (zneužití Ukrajiny těmito aktéry k rozpoutání konfrontace mezi Západem a Ruskem a k posílení evropské integrace centralizačním směrem). Klaus navštívil Rusko v roce 2014 vícekrát, a to většinou u příležitosti mezinárodních konferencí či přednášek (např. na konci roku 2014 Klaus v Moskvě převzal Cenu Jegora Gajdara). Své postoje prezentoval např. u příležitosti vystoupení ve Sněmovně lordů britského parlamentu⁹⁷ a na téma ukrajinského

konfliktu polemizoval i s některými původem ruskými autory (např. Andrejem Illarionovem, jehož text s názvem *Václav Klaus se mylí o situaci na Ukrajině* uveřejnil v červenci 2014 týdeník *Reflex*).

Klaus přitom zdůrazňoval, že tento postoj nemá být chápán jako adorace současného ruského režimu, dlouhodobě nicméně zdůrazňuje, že požadavek Ruska být považováno za relevantního a racionálního aktéra mezinárodních vztahů, nikoli za „zemi poraženou ve studené válce“ je oprávněný (tuto myšlenku zopakoval např. i u příležitosti udělení Gajdarovy ceny).⁹⁸ V tomto smyslu bývalý prezident interpretoval také osud Krymu a výsledky krymského referenda o připojení k RF jako logickou volbu místního obyvatelstva, zda chtějí náležet spíše k „bohatšímu a stabilnějšímu Rusku, nebo k nestabilnímu a destabilizovanému ukrajinskému státu“.⁹⁹ Na rozdíl od kritiky destruktivního zasahování Západu (zejména EU) do vnitřní ukrajinské situace angažmá Ruska na východní Ukrajině (materiální pomoc, „dobrovolníci“) bylo v tomto typu diskurzu bagatelizováno až odmítáno.

Naopak veřejná a mediální kritika ruského angažmá v ukrajinském konfliktu se v českém prostředí vyznačovala mj. i výmluvnou historickou symbolikou. Diskurz Ruska jako hrozby pochopitelně obsahoval odkazy na novou studenou válku a nebezpečí návratu geopolitických ambic i prostředků používaných Sovětským svazem, včetně propagandy (i v souvislosti s kremelskou interpretací ruské anexe Krymu jako logického aktu ochrany ruskojazyčného obyvatelstva). Bylo proto využíváno odkazů na zkušenost Československa z roku 1968, ale byly užívány i reminiscence staršího období (situace ČSR na konci třicátých let 20. století, zábor Sudet a v té souvislosti varování před „novým Mnichovem“, jak je patrné i z kapitol věnovaných politickému diskurzu).

Symbolika připomínající první polovinu 20. století ostatně byla používána na obou stranách. Diskurz odmítající Rusko jako hrozbu a považující jej naopak za objekt úmyslně zkreslené manipulace s fakty šel často ruku v ruce s kritikou ukrajinské vlády „nacionalistů, neofašistů a banderovců“. Naopak připodobňování jednání Putinova Ruska k hitlerovskému Německu lze ostatně najít i u ruských autorů, kteří se postavili do pozice kritiků Putinova režimu. Za všechny lze jmenovat ruského akademika, prof. Andreje Zubova, který ve svém textu anexi Krymu připodobnil ke spojení nacistické agrese (anšlus Rakouska, zábor Sudet) s uplatňováním Brežněvovy doktríny (rok 1968). Zubovovi bylo posléze znemožněno vyučování na moskevském Státním institutu pro mezinárodní vztahy (MGIMO), ačkoli on sám zdůrazňoval, že v žádném případě nepřipodobňuje V. Putina k Hitlerovi, pouze chtěl upozornit na nebezpečnost anexe jakožto precedentu narušujícího poválečný evropský i světový systém. Kauzu prof. Zubova se sluší zmínit v českém kontextu také proto, že akademik na jaře 2014 navštívil Českou republiku s veřejnými přednáškami v Praze a v Brně, kde mu Masarykova univerzita dokonce nabídla vzhledem ke složité situaci na MGIMO pracovní poměr (Zubov ovšem nabídku odmítl se slovy, že jeho místo je v Rusku).¹⁰⁰

ZÁVĚR

Agendu zahraniční politiky ČR vůči Ruské federaci v roce 2014 výrazným způsobem ovlivnily události více či méně spojené s ukrajinskou krizí a konfliktem, v němž určitou formu ruského zaangažování nebylo možné z objektivního hlediska popírat. Události jako anexe Krymu, unijní sankční opatření, ruské odvetné embargo a obecně výrazné zhoršení vztahů mezi Ruskem a západními strukturami poznamenaly agendu všech klíčových aktérů české zahraniční politiky. Nová vláda, která nastoupila v únoru 2014, si vytkla za cíl posílit i v zahraniční politice „evropský“, tedy unijní pilíř a zároveň více ujednotit hlas (či spíše hlasy) české zahraniční politiky nejen na půdě EU. Ve složitém mezinárodním kontextu i v postupně se polarizujícím prostředí celé veřejné debaty na téma Ruska a (východní) Evropy se to však mohlo podařit jen stěží. Tento cíl komplikovala citlivost i strategický význam projednávaných témat, různé zájmy a ideové profílance intervenujících aktérů, snahy prezidenta Zemana hrát silnější roli i při utváření zahraniční politiky i specifická virtuální dimenze fyzického konfliktu, která ovlivňovala veřejné mínění a polarizovala společnost. Fenomén sociálních sítí a nových médií jako konfliktní „arény“ a jeho vliv na pozici tradičních médií i na samotné utváření sociální reality a ovlivňování veřejného mínění je ostatně problémem, který zdaleka nelze postihnout na těchto řádcích. Bylo by žádoucí věnovat mu v českém kontextu další studium, a to nejen pokud jde o rusko-ukrajinskou krizi.

Neoddiskutovatelným faktorem ovlivňujícím agendu české zahraniční politiky ve vztahu k Rusku, její obsah i formu, byl tedy vnější kontext dění ve východní Evropě a ve vztazích RF a EU, což podmiňovalo silně reaktivní charakter české politiky vůči RF ještě více než v předcházejících letech. Je to do značné míry pochopitelné, již vzhledem k závažnosti těchto událostí, které se významně dotkly širších integračních struktur, jejichž je ČR členem (EU, ale i NATO). Nutno však zdůraznit, že ČR nebyla z tohoto hlediska pouze pasivním aktérem. Svědčila o tom skutečnost, že náležela do skupiny zemí, které se pokoušely na unijní půdě prosazovat změkčení či alespoň určitou elasticnost sankčních mechanismů. Dalším dokladem toho, že ČR se ve vztahu k RF navzdory okolnostem na oficiálně rovině snažila postupovat spíše nekonfliktně a zachovat některé prvky spolupráce, byla vládní rétorika i aktivní snaha (příslušných ministrů, velvyslance Remka či struktur typu CzechTrade či EGAP) neztratit především existující ekonomicko-obchodní vazby a příležitosti v Rusku. Tento postup ilustroval skutečnost, že řada klíčových aktérů podílejících se na tvorbě české zahraniční politiky se vzhledem k okolnostem ocitala mezi „mlýnskými kameny“, které reprezentovala na jedné straně nutnost (a často i upřímná snaha) dostát spojeneckým a integračním závazkům a na druhé straně snaha (či nutnost) brát v úvahu i jiné zájmy, především ekonomického charakteru. Jednotliví aktéři se s těmito dilematy vypořádávali jednak s ohledem na individuální ideovou i politickou profílaci, jednak s ohledem na odpovědnost zastávané funkce.

Závažnost zmíněných dilemat se odrážela ve výrazné polarizaci agendy (ve srovnání s předchozími lety), což bylo patrné nejen v politickém, ale i obecně ve veřejném a mediálním diskurzu, polarizaci, která postupovala často i napříč spektrem institucí odpovědných za tvorbu české zahraniční politiky (což ale např. v případě koaličních

vlád není zcela neobvyklá situace). Jak již bylo zmíněno, politický diskurz týkající se Ruska se v průběhu roku 2014 vyvíjel i v kontextu zostřujícího a radikalizujícího se veřejného diskurzu o obecném směřování české (nejen zahraniční) politiky, o vyrovnávání se s minulostí vzhledem k aktuálnímu událostem, o místě ČR v geopolitice současné Evropy, o významu i zneužitelnosti mediálních a virtuálních informačních kanálů, kyberprostoru apod. Z hlediska polarizace politického i veřejného diskurzu tak lze situaci z roku 2014 částečně srovnat se situací let 2007/2008, kdy výrazný polarizační potenciál z hlediska agendy české zahraniční politiky vůči Rusku mělo téma radaru a amerického projektu protiraketové obrany. (I když současný mezinárodní i vnitropolitický kontext nelze s tehdejší dobou zcela srovnávat.) Značná byla také míra politizace agendy týkající se Ruska, v textu zmíněné téma Temelína je jen jedním z nejznámějších příkladů.

V textu je hojně zmiňováno téma ekonomických vztahů ČR a RF, které byly v roce 2014 poznamenány ještě ani ne tolik sankčními opatřeními, jako spíše počínajícími problémy ruské ekonomiky, v nichž se promítaly mj. její dlouhodobě nevyhovující strukturální slabiny. A bylo možné předpokládat, že rokem 2014 tyto problémy nekončí, stejně jako ruské snahy hledat partnery jinde než na Západě. Pro českou politiku zahraničního obchodu to vysílalo signál o křehkosti a potenciální problematičnosti teritorií, jež se jeví z čistě ekonomického hlediska jako perspektivní, ale problémy politického charakteru (ale i jiného charakteru, viz nutnost pojišťování investic či přijetí specifických podmínek místního trhu) je mohou posunout do jiné pozice.

Pokračování vztahů na regionální úrovni a aktivit konkrétních ekonomických subjektů byly na jedné straně symptomem „normálnosti“ na nižších úrovních vzájemných vztahů. Na druhé straně události na Ukrajině i vývoj v samotném Rusku (především značné zhoršení atmosféry a vnímání vztahů Ruska a Západu v samotném Rusku, odklon k jiným dimenzím v rámci ruské zahraniční politiky a určité uzavírání se do „ulity“ s obrazem Západu jako nepřitele, jak o tom hovoří např. prof. Zubov) zabraňovaly tomu, abychom se mohli na makroúrovni tvářit, že se nic neděje. Že jde o krátkodobou záležitost, která bude v brzké budoucnosti rychle překonána a vše se vrátí do původního stavu. Byť by to bylo z mnoha důvodů žádoucí.

Poznámky

- ¹ Vláda ČR: *Programové prohlášení vlády České republiky*. Praha, únor 2014. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni_unor_2014.pdf.
- ² MZV ČR: *Prohlášení MZV k rozhodnutí Ruské federace o připojení Krymu*, 19. 3. 2014. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2014_03_19_prohlaseni_mzv_k_rozhodnuti_ruske.html.
- ³ Vláda ČR: *Premiér podporuje zachování územní celistvosti Ukrajiny a odmítá jakékoliv vojenské vměšování Ruska*. Tiskové zprávy, 1. 3. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-podporuje-zachovani-uzemni-celistvosti-ukrajiny-a-odmita-jakekoliv-vojenske-vmesovani-ruska--116393/.

- ⁴ European Union: *EU sanctions against Russia over Ukraine crisis*. Newsroom: Highlights. On-line: europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htmhttp://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm.
- ⁵ *Přehled sankcí EU vůči Ruské federaci*. BusinessInfo.cz, 17. 2. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/prehled-sankci-eu-vuci-ruske-federaci-61587.html.
- ⁶ Tamtéž.
- ⁷ *Ruský zákaz dovozu zemědělských a potravinářských produktů*. BusinessInfo.cz, 21. 8. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusky-zakaz-dovozu-zemedelskych-a-potravinarskych-produktu-55084.html.
- ⁸ Tamtéž.
- ⁹ MVZ ČR: *Nový balíček sankcí proti Rusku vstoupil v platnost*, 12. 9. 2014. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2014_09_12_novy_balicek_sankci_proti_rusku.html.
- ¹⁰ *Připojení Krymu odmítlo 121 poslanců*. TV Nova: Televizní noviny, 25. 3. 2014.
- ¹¹ *Poslanci řešili sankce vůči Rusku*. Prima, Zprávy FTV Prima, 10. 9. 2014.
- ¹² *Sněmovna se distancovala od cesty předsedy KSČM Filipa do Ruska*. ČRo Plus, 5. 11. 2014.
- ¹³ *Prezident Miloš Zeman navštíví oficiálně Rusko*. ČT1: Události, 2. 2. 2014.
- ¹⁴ *Чешские фирмы подписали с Татарстаном контракты на 100 млн евро*. Czechtrade, 7. 11. 2014. On-line: www.czechtrade.ru/novosti/cesskie-firmy-podpisali-s-tatarstanom-kontrakty-na-30332/.
- ¹⁵ *Губернатор Свердловской области обсудил с делегацией Чешской Республики реализацию в регионе совместных проектов*. Czechtrade, 11. 7. 2014. On-line: www.czechtrade.ru/novosti/gubernator-sverdlovskoj-oblasti-obsydil-s-29237/.
- ¹⁶ *Ruští disidenti kritizují Zemana. Svoboda je nedělitelná, vzkázali Hradu*. iDNES.cz, 28. 10. 2014. On-line: zpravy.idnes.cz/rusti-disidenti-odmitli-pozvani-na-hrad-f0r-/domaci.aspx?c=A141028_173944_domaci_hro.
- ¹⁷ *Od Zemana to bylo nepoctivé vyznamenání, řekl syn Gorbaněvské Jaroslav*. Lidovky.cz, 12. 11. 2014. On-line: www.lidovky.cz/od-zemana-to-bylo-nepoctive-vyznamenani-rekl-syn-gorbanevske-jaroslav-1mp-/zpravy-domov.aspx?c=A141112_130240_in_domov_ele.
- ¹⁸ *Export do Ruska: Pokles se zrychluje*. BusinessInfo.cz, 26. 3. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/pokles-ceskeho-exportu-do-ruska-se-zrychluje-62927.html.
- ¹⁹ *Informace o zakazu nákupu zahraničního spotřebního zboží vládou Ruské federace*. BusinessInfo.cz, 27. 8. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/informace-o-zakazu-nakupu-zahranicniho-spotrebniho-zbozi-vladou-ruske-federace-55115.html.
- ²⁰ *Rusko: Nejde jen o sankce, připravme se na politiku náhrady dovozu!* International Chamber of Commerce Czech Republic, 20. 8. 2014. On-line: www.icc-cr.cz/cs/o-icc/media/rusko-nejde-jen-o-sankce-pripravme-se-na-politiku-nahrady-dovozu.
- ²¹ *Ministerstvo pro ekonomický rozvoj RF předpokládá v zemi pro rok 2015 nejvyšší inflaci od doby Putinova nástupu k moci*. BusinessInfo.cz, 29. 1. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/ministerstvo-pro-ekonomicky-rozvoj-rf-predpoklada-60853.html.
- ²² *Byznys v Rusku není mrtvý, říká CzechTrade*. BusinessInfo.cz, 13. 2. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/byznys-v-rusku-neni-mrtvy-rika-czechtrade-61505.html.
- ²³ *Sankce proti automobilům ze západu nejvíce zasáhnou samotné Rusko, tvrdí Roland Berger*. BusinessInfo.cz, 7. 10. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/roland-berger-ruske-sankce-proti-zapadnimu-automobilovemu-prumyslu-nejvice-zasahnou-samotne-rusko-56786.html.
- ²⁴ *Rusko: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz, 1. 6. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19086.html.
- ²⁵ Tamtéž.
- ²⁶ *Vzpomínky na osmdesátý*. BusinessInfo.cz, 11. 1. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/vzpominky-na-osmadesaty-61349.html.

- ²⁷ CzechTrade: *Situace v oblasti turistického ruchu v Rusku pro rok 2015*, 28. 1. 2015. On-line: www.czechtrade.cz/sluzby-2014/informacni-servis/novinky/situace-v-oblasti-turistického-ruchu-v-rusku-pro-30954/.
- ²⁸ *Volný pád rublu*. BusinessInfo, 30. 10. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/volny-pad-rublu-57552.html.
- ²⁹ *Zoufalá česká snaha „udržet Rusko“*. BusinessInfo, 15. 2. 2015. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/zoufala-ceska-snaha-udrzet-rusko-61482.html.
- ³⁰ Vláda ČR: *Pracovní skupina jednala o sankcích, vládě navrhne zavedení tzv. kurzarbeit*, 18. 8. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/pracovni-skupina-jednala-o-sankcich--vlade-navrhne-zavedeni-tzv--kurzarbeit-121863/.
- ³¹ *Ministerstvo radí firmám, jak se vypořádat s důsledky sankcí vůči Rusku*. BusinessInfo.cz, 15. 8. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/ministerstvo-radi-firmam-jak-se-vyporadat-s-dusledky-sankci-vuci-rusku-54780.html.
- ³² MZV ČR: *Ministři diskutovali s firmami o nových příležitostech vývozu v důsledku ruských sankcí*, 21. 8. 2014. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2014_08_21_ministri_diskutovali_s_firmami_o_novych.html.
- ³³ *EGAP nezastavuje pojišťování exportu do Ruska*. BusinessInfo.cz, 18. 12. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/egap-nezastavuje-pojistovani-exportu-do-ruska-59541.html.
- ³⁴ *Reakce EGAP na vývoj ruského rublu*. BusinessInfo.cz, 17. 12. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/reakce-egap-na-vyvoj-ruskeho-rublu-59544.html.
- ³⁵ *Informace pro vývozce do Ruské federace*. BusinessInfo.cz, 14. 8. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/informace-pro-vyvozce-do-ruske-federace-54521.html.
- ³⁶ *Ministerstvo radí firmám, jak se vypořádat s důsledky sankcí vůči Rusku*, op. cit.
- ³⁷ *Hospodářská komora ČR: Průzkum HK ČR k sankčním opatřením: Čeští exportéři miliardové ztráty neočekávají*. Tiskové zprávy 2014, 25. 8. 2014. On-line: www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/tiskove-zpravy/archiv-tiskovych-zprav/tiskove-zpravy-2014/pruzkum-hk-cr-k-sankcnim-opatrenim-cesti-exporteri-miliardove-ztraty-neocekavaji.aspx.
- ³⁸ *Farmy trpí zákazem vývozu do Ruska*. BusinessInfo.cz, 22. 12. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/farmy-trpi-zakazem-vyvozu-do-ruska--59610.html.
- ³⁹ *CzechTrade: Россия на 2 месте по сбыту продукции чешского машиностроения*, 30. 9. 2014. On-line: www.czechtrade.ru/novosti/rossija-na-2-meste-po-sbytu-prodykcii-cesskogo-30051/.
- ⁴⁰ *CzechTrade: Чешские фирмы во главе с PSG International получили от Российских железных дорог (РЖД) контракт на сумму примерно шести миллиардов крон*, 1. 12. 2014. On-line: www.czechtrade.ru/novosti/cesskie-firmy-vo-glave-s-psg-international-30477/.
- ⁴¹ *CzechTrade: Компания Destila получила значимый заказ в России*, 20. 8. 2014. On-line: www.czechtrade.ru/novosti/kompanija-destila-polycila-znacimyj-zakaz-v-rossii-29600/.
- ⁴² *Rusko nabízí českým podnikatelům obrovský potenciál*. BusinessInfo.cz, 11. 10. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-nabizi-ceskym-podnikatelum-obrovsky-potencial-56982.html.
- ⁴³ *Rusko: Nejde jen o sankce, připravme se na politiku náhrady dovozu!*, op. cit.
- ⁴⁴ *V nové soutěži na Temelín si už Rusy nedokážu představit*. Ekonom, 21. 8. 2014.
- ⁴⁵ Zeman, Miloš: *Oceňuji, že Sobotka odsoudil Dienstbiera. Vítězství banderovců by znamenalo válku*. Zeman k Ukrajině. Vybrané projevy a rozhovory, 12. 3. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/529.shtml.
- ⁴⁶ Vláda ČR: *Respekt: Rusko pro nás není hrozba*, 16. 6. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/v-mediich/respekt-rusko-pro-nas-neni-hrozba-119925/.
- ⁴⁷ Vláda ČR: *Hospodářské noviny: Budeme s Ruskem obchodovat dál*, 30. 7. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/v-mediich/hospodarske-noviny-budeme-s-ruskem-obchodovat-dal-121465/.

- ⁴⁸ *Euroskop.cz: Zaorálek hájí protiruské sankce, přispěly prý k tlaku.* BusinessInfo.cz, 10. 10. 2014. On-line: www.businessinfo.cz/cs/clanky/zaoralek-haji-protiruske-sankce-prispely-pry-k-tlaku--57016.html.
- ⁴⁹ *MZV ČR: Nový balíček sankcí proti Rusku vstoupil v platnost.* Tiskové zprávy, 12. 9. 2014. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2014_09_12_novy_balicek_sankci_proti_rusku.html.
- ⁵⁰ *Babiš nepřímo podpořil Sobotkovy výhrady k sankcím EU vůči Rusku.* Lidovky.cz, 1. 9. 2014. On-line: www.lidovky.cz/eu-je-v-rusko-ukrajinskem-konfliktu-neuspesna-rekl-babis-peu-zpravy-domov.aspx?c=A140901_125559_ln_domov_ele.
- ⁵¹ *Россия на 2 месте по сбыту продукции чешского машиностроения,* op. cit.
- ⁵² *Vláda ČR: Právo: Sobotka: Hájím české zájmy. Nejsem premiér Ukrajiny, rusofil či zástupce USA,* 6. 9. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/v-medich/sobotka-hajim-ceske-zajmy--nejsem-premier-ukrajiny--rusofil-ci-zastupce-usa-122316/; *Vláda ČR: Hospodářské noviny: Budeme s Ruskem obchodovat dál,* 30. 7. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/v-medich/hospodarske-noviny-budeme-s-ruskem-obchodovat-dal-121465/.
- ⁵³ *Děje se tak např. v rozhovoru se státním tajemníkem pro evropské záležitosti T. Prouzou uveřejněném v září 2014 v časopise Pro-energy.* *Vláda ČR: Nemá smysl hrát si na husity. Rozhovor T. Prouzy o energetice,* 22. 9. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/aktualne/nema-smysl-hrat-si-na-husity--rozhovor-t--prouzy-o-energetice-122775/. Na tyto skutečnosti upozorňoval např. také premiér Sobotka. *Viz Anketa: Rusko by padalo i bez sankcí, míní Sobotka. Stropnický napanikaří.* iDNES.cz, 17. 12. 2014. On-line: zpravy.idnes.cz/anketa-mezi-ministry-ohledne-vlivu-situace-v-rusku-fxq-/domaci.aspx?c=A141217_122559_domaci_cen
- ⁵⁴ *Babiš nepřímo podpořil Sobotkovy výhrady k sankcím EU vůči Rusku,* op. cit.
- ⁵⁵ *Je tu silná ruská propaganda, varoval Stropnický. A přišla mu pádná odpověď z KSČM.* *Parlamentní listy,* 26. 9. 2014. On-line: www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Je-tu-silna-ruska-propaganda-varoval-Stropnicky-A-prisla-mu-padna-odpoved-z-KSCM-336666.
- ⁵⁶ *Rusko podle ministra obrany Stropnického provozuje nad Evropou vzdušné pirátství.* *Český rozhlas,* 18. 11. 2014. On-line: www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/rusko-podle-ministra-obrany-stropnickeho-provozuje-nad-evropou-vzduzne-piratstvi--1421907/; *MO ČR: Ministr Stropnický: Ruské angažmá na Ukrajině je evidentní,* 15. 4. 2014. On-line: www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ministr-stropnicky:-ruske-angazma-na-ukrajine-je-evidentni--96332/.
- ⁵⁷ *Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro Frekvenci 1,* 7. 9. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/620.shtml
- ⁵⁸ *Zeman, Miloš: Výjádření prezidenta republiky k situaci na Ukrajině,* 1. 3. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/8131.shtml.
- ⁵⁹ *Je tu silná ruská propaganda, varoval Stropnický. A přišla mu pádná odpověď z KSČM,* op. cit.
- ⁶⁰ *Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy,* 29. 8. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/618.shtml.
- ⁶¹ *Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro Frekvenci 1,* 18. 5. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/578.shtml.
- ⁶² *Zeman, Miloš: Sankce by udělaly z Ruska totalitní režim,* 18. 3. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/532.shtml.
- ⁶³ Tamtéž.
- ⁶⁴ *Zeman, Miloš: Tisková konference prezidenta republiky po jednání s představiteli ČMKOS,* 21. 8. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/612.shtml.
- ⁶⁵ *Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro Frekvenci 1,* 7. 9. 2014, op. cit.

- ⁶⁶ Zeman, Miloš: Hovory z Lán, 22. 6. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/601.shtml.
- ⁶⁷ Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy, op. cit.
- ⁶⁸ Zeman, Miloš: Hovory z Lán, op. cit.
- ⁶⁹ Tamtéž.
- ⁷⁰ Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro pořad Interview. ČT24, 13. 8. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/611.shtml.
- ⁷¹ Zeman, Miloš: Přepis záznamu rozhovoru prezidenta republiky pro První kanál ruské televize, 8. 12. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/677.shtml.
- ⁷² Tamtéž.
- ⁷³ Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro deník *Bild*, 19. 11. 2014. On-line: www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/667.shtml.
- ⁷⁴ Zeman, Miloš: Rozhovor prezidenta republiky pro Frekvenci 1, 7. 9. 2014, op. cit.
- ⁷⁵ *Zrušme sankce, vyzval Zeman na konferenci pořádané Putinovým prominentem*. Novinky.cz, 26. 9. 2014. On-line: www.novinky.cz/zahranicni/evropa/348872-zrusme-sankce-vyzval-zeman-na-konferenci-poradane-putinovym-prominentem.html.
- ⁷⁶ Vláda ČR: Právo: *Sobotka: Hájím české zájmy. Nejsem premiér Ukrajiny, rusofil či zástupce USA*, 6. 9. 2014. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/v-mediich/sobotka-hajim-ceske-zajmy--nejsem-premier-ukrajiny--rusofil-ci-zastupce-usa-122316/.
- ⁷⁷ *Zeman je Putinova pátá kolona, naznačuje Kalousek*. ČT24. On-line: www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1010573-zeman-je-putinova-pata-kolona-naznacuje-kalousek.
- ⁷⁸ *Exministr zahraničí Schwarzenberg: Putin je agresor. Rusko vyhlásilo válku celé EU*. iHned.cz, 12. 9. 2014. On-line: domaci.ihned.cz/c1-62785710-exministr-zahranici-schwarzenberg-putin-je-agresor-rusko-vyhlasilo-valku-cele-eu.
- ⁷⁹ *Schwarzenberg: Sankce mají vliv, Rusko musí přestat útočit na sousedy*. ČT24. On-line: www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1004291-schwarzenberg-sankce-maji-vliv-rusko-musi-prestat-utocit-na-sousedy.
- ⁸⁰ ODS: *Petr Fiala: Západ nesmí Rusku ustupovat*, 20. 3. 2014. On-line: www.ods.cz/clanek/6847-zapad-nesmi-rusku-ustupovat.
- ⁸¹ ODS: *Miroslava Němcová: Tváří v tvář agresivní politice Ruska tzv. „proevropská“ česká vláda selhala*, 1. 9. 2014. On-line: www.ods.cz/clanek/7921-tvari-v-tvar-agresivni-politice-ruska-tzv-proevropska-ceska-vlada-selhala.
- ⁸² ODS: *Martin Kupka: Babiš se Zemanem ohrožují naši západní orientaci. Sankce proti Rusku jsou efektivní*, 21. 11. 2014. On-line: www.ods.cz/clanek/8700-babis-se-zemanem-ohrozuj-nasi-zapadni-orientaci-sankce-proti-rusku-jsou-efektivni.
- ⁸³ ODS: *Miroslava Němcová: Tváří v tvář agresivní politice Ruska tzv. „proevropská“ česká vláda selhala*, op. cit.
- ⁸⁴ ODS: *Martin Kupka: Babiš se Zemanem ohrožují naši západní orientaci. Sankce proti Rusku jsou efektivní*, op. cit.
- ⁸⁵ *Rusko není agresor ani hrozba, říká kandidát ODS do Evropanlamentu*. Lidovky.cz, 21. 4. 2014. On-line: www.lidovky.cz/kandidat-do-evropskych-voleb-haji-klausuv-postoj-k-rusku-ods-se-od-nej-distancuje-g1w-/zpravy-domov.aspx?c=A140418_154710_in_domov_sk.
- ⁸⁶ *Babiš nepřímo podpořil Sobotkovy výhrady k sankcím EU vůči Rusku*, op. cit.
- ⁸⁷ KSČM: *Stanovisko Výkonného výboru ÚV KSČM k sankcím Evropské unie proti Ruské federaci*, 5. 9. 2014. On-line: znojmo.kscm.cz/article.asp?thema=5932&item=91264.
- ⁸⁸ *Lidé svolávají demonstrace proti Zemanovi. Na 17. listopad*. Reflex, 4. 11. 2014. On-line: www.reflex.cz/clanek/zpravy/60088/lide-svolavaji-demonstrace-proti-zemanovi-na-17-listopad.html.
- ⁸⁹ *Rusko-ukrajinská krize*. ČT24, Události, komentáře, 3. 3. 2014. On-line: www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/214411000370303.

- ⁹⁰ Ransdorf, Miloslav: *Rusko má na Ukrajině své vojáky*. Otázky a odpovědi. On-line: www.ransdorfmiloslav.com/otazky-a-odpovedi/rusko-ma-na-ukrajine-sve-vojaky.
- ⁹¹ *Nejen Ukrajina. Komunistický europoslanec popsál, co zažívá ruská menšina v členské zemi EU*. Parlamentní listy, 27. 4. 2014. On-line: www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Nejen-Ukrajina-Komunisticky-europoslanec-popsal-co-zaziva-ruska-mensina-v-clenske-zemi-EU-316868.
- ⁹² *Profesor Keller kritizoval sankce proti Rusku a dodal: Je zajímavé, že kamkoliv Američané vstoupí...* Parlamentní listy, 27. 8. 2014. On-line: www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Profesor-Keller-kritizoval-sankce-proti-Rusku-a-dodal-Je-zajimave-ze-kamkoliv-American-e-vstoupi-332310
- ⁹³ *Štětina označil Rusko za říši zla*. Eurozprávy.cz, 22. 8. 2014. On-line: domaci.eurozpravy.cz/politika/100621-stetina-oznacic-rusko-za-risi-zla/.
- ⁹⁴ *Europoslanec Štětina prozradil, co je důvodem ruské agrese*. Eurozprávy.cz, 29. 8. 2014. On-line: zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/101132-stetina-prozradil-co-je-duvodem-ruske-agrese/.
- ⁹⁵ Klaus, Václav: *Odpovědi Václava Klause na otázky internetového serveru www.protiproud.cz*. Rozhovory, 21. 11. 2014. On-line: www.klaus.cz/clanky/3663.
- ⁹⁶ *Petice: Nepomůžeme-li Ukrajině, zítra nikdo nepomůže nám*. Parlamentní listy, 12. 6. 2014. On-line: www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Petice-Nepomuzeme-li-Ukrajine-zitra-nikdo-nepomuze-nam-322571.
- ⁹⁷ *Za Ukrajinu může z velké části Západ, zopakoval Klaus ve Sněmovně lordů*. ČT24. On-line: www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1009928-za-ukrajinu-muze-z-velke-casti-zapad-zopakoval-klaus-ve-snemovne-lordu.
- ⁹⁸ Klaus, Václav: *Projev Václava Klause na galavečeru udílení Cen Jegora Gajdara*. Projevy a vystoupení, 19. 11. 2014. On-line: www.klaus.cz/clanky/3665.
- ⁹⁹ Klaus, Václav–Weigl, Jiří: *Zabraňme zplošťování debaty o Ukrajině*. Články a eseje, 15. 4. 2014. On-line: www.klaus.cz/clanky/3550.
- ¹⁰⁰ Profesor Zubov: *Putin není Hitler, ale udělal hroznou chybu*. Echo24.cz. On-line: echo24.cz/a/wcCz/profesor-zubov-putin-neni-hitler-ale-udelal-hroznou.